

# Mini poradnik dla organizatora kursu zastępowych



Jeśli drużynowy obdarzy prawdziwą odpowiedzialnością zastępowego, (...) uczyni więcej dla ukształtowania charakteru tego chłopca, niż nie wiem ile godzin lekcji w szkole.

/Robert Baden-Powell/

Praca podharcemistrzowska  
pwd Magdalena Nowak

## **Spis treści:**

1. Wstęp.
2. O czym nie można zapomnieć.
3. Cel kursu.
4. Organizator kursu.
5. Forma kursu.
6. Kadra kursu.
7. Uczestnicy.
8. Dobór uczestników.
9. Kursowy duch.
10. *Przykładowe konspekty.*
  - Poznajmy się, obrzędowość.
  - Zastępowy jako lider, Prawa i obowiązki
  - Zasady dobrej zbiórki, konspekt zbiórki, bank pomysłów
  - Plan pracy zastępu, planowanie pracy
  - Umiejętności interpersonalne
  - Dokumentacja zastępu
  - Zadanie zespołowe
  - System zastępowych, funkcje w zastępie, zastępowy a Rada drużyny
  - Regulamin musztry, mundurów, odznak, struktura ZHP.
  - System kar i nagród

## Wstęp

Robert Baden Powell powiedział kiedyś „Gdybym kiedyś miał wybierać miejsce, które chciałbym zajmować w ruchu to chciałbym być zastępowym”- myślę, że mogłabym powtórzyć za nim te słowa. Ja z dużym sentymentem wspominam czasy kiedy mogłam przewodzić zastępowi o bojowej nazwie Kobry. Dzięki temu doświadczeniu, ja zrozumiałam jaką rolę w grupie lubię pełnić. Moim zdaniem to w zastępie kształtuje się uczucie, które żyjemy do harcerskiej przygody- i albo zakochamy w dążeniu do ideałów albo wybierzemy Ta mała społeczność- zastęp, wpływa w dużym stopniu na harcerski „kręgosłup” każdego z jego członków-jego obecny i przyszły kształt. Jak wiele więc zależy od zastępowego?

Nie zapominajmy o tym, że zastępowy jest bezpośrednim przełożonym naszych harcerzy. Że:

- to on towarzyszy mu na co dzień,
- to on go wysłucha,
- to on mu poradzi,
- to on ma bezpośredni wpływ na jego rozwój i umiejętności
- to od jego pomysłowości i elastyczności zależy jakość i frekwencja na zbiórkach...

Jak sprawić, żeby tak młody człowiek umiał wziąć na siebie taką odpowiedzialność?  
Jak sprawić, żeby mimo swojego młodego wieku być umiał być podporą dla swoich podopiecznych?

Jak go zainspirować? Jak sprawić, żeby ciągle czuł nienasycenie? Jak wciąż podsycać w nim ta iskierkę? Co możemy zrobić, żeby wciąż chciał lepiej, wyżej, ciekawiej, inaczej, szerzej...

Cieężko jednoznacznie odpowiedzieć na te pytania. Z pewnością ważne jest aby miał on solidne podstawy-a te podstawy możemy zaoferować mu między innymi poprzez dobry kurs zastępowych. Musimy wyrzeć w nim na tyle głęboki ślad, żeby umiał dobrze wyznaczyć azymut dla siebie i swoich harcerzy.

### 1. O czym nie można zapomnieć?

Myślę, że na początku, przed przystąpieniem do podjęcia jakichkolwiek działań należałoby sobie odpowiedzieć na 2 zasadnicze pytania:

- Co ja będąc na miejscu zastępowego chciałbym wiedzieć, umieć.
- Co ja (będąc drużynowym) chciałbym, żeby mój zastępowy wiedział, umiał.

### 2. Cel kursu

Określenie celu jest kluczowe dla całego kursu. Rzutuje bowiem na wszystko począwszy od organizacji a na formie skończywszy. Powinien być:

S-pecyficzny

M-mierzalny

A-trakcyjny

R-ealny

T-erminowy

Na przykład:

Zorganizuję kurs zastępowych, który przygotuje uczestników do objęcia funkcji zastępowych i wzbudzi w nich chęć działania.

### **3. Organizator**

Organizatorem takiego kursu teoretycznie mogłaby być macierzysta drużyna z której wywodzi się potencjalny zastępowy i do tego dążymy w naszej organizacji. Jednak najczęściej są one organizowane przez kilka drużyn, tudzież kilka osób z hufca. Ważne jest aby był to zespół osób, które umieją ze sobą współpracować i twórczo myśleć.

### **4. Forma kursu**

Wydaje mi się, że najatrakcyjniejszą formą takiego kursu jest biwak lub cykl biwaków. Taka forma dostarcza uczestnikom dodatkowych wrażeń i pozwala całkowicie oderwać się od dnia codziennego, a tym samym skupić swoją uwagę na zdobywaniu wiedzy.

Można również zorganizować taki kurs o charakterze śródrocznym, z rozłożonymi w czasie cyklami zajęć, choć niewątpliwie forma ta jest dłuższa i opóźnia moment, w którym zastępowy mógłby zacząć działać.

Niezależnie od wybranej formy należy pamiętać o tym, żeby każde z naszych spotkań, zajęć było niepowtarzalne, wyjątkowe. Postarajmy się zaskoczyć naszych kursantów.

Przykładowo:

- mówmy o obrzędowości w blasku ogniska, w ciemnej głuszy,
- uczmy ich pracy zespołowej podczas gry terenowej
- zaprośmy ich na wyśmienitą zbiórkę w temacie, z którym prawdopodobnie się zetkną w niedalekiej przyszłości, żeby poznali zasady konstruowania dobrej zbiórki
- zaprośmy go na zbiórkę hufcowej drużyny sztandarowej, żeby mógł lepiej zrozumieć tajniki musztry

Kurs powinien być dialogiem między organizatorem a kursantem. Powinien odpowiadać na pytania kursantów, rozwiązać ich wszelkie wątpliwości, wzmocnić ich wewnętrzną siłę, rozwijać ich

”skrzydła”. Na rozmowy z kursantami nie powinno zabraknąć czasu. Ten kurs będzie na początku dla nich wyrocznią póki nie wyrobiją w sobie naturalnej autonomicznej odpowiedzi na wiele zagadnień.

W toku zajęć nie powinno zabraknąć elementu powtórkowego-czyli harcerskiej wiedzy, którą przyszły zastępowy będzie przekazywał swoim podopiecznym. Żeby mógł to zrobić efektywnie i ciekawie musimy zapewnić mu ciekawą i wyczerpującą trasę po tych harcerskich zagadnieniach.

### **5. Kadra kursu**

Kadra takiego kursu powinna:

- mieć doświadczenie na funkcji zastępowego
- mieć konkretną przydatną wiedzę z tej dziedziny
- umieć swoją wiedzę odpowiednio i ciekawie przekazać

Dobór członków kadry nie może być więc przypadkowy.

## **6. Uczestnicy**

Uczestnikami takiego kursu powinny być osoby, które m.in:

- dbają o swój rozwój
- umieją pracować w grupie
- są kreatywne
- czymś się wyróżniają
- chcą lub umieją sobie siebie wyobrazić jako zastępowego
- są bądź starają się być odpowiedzialni
- mają pozytywne podejście do życia

## **7. Dobór uczestników**

Pamiętajmy, że nie każdy musi być liderem. Można posiadać wiedzę, rozbudować ją z czasem o umiejętności ale bez niektórych cech osobowości nigdy nie zyskamy odpowiedniego posłuchu, szacunku. Trzeba posiadać chociaż minimalne cechy przywódcze.

Szkolmy tych, którzy są do tego gotowi, dojrzeli, którzy rozumieją słowo : lider, planowanie, atrakcyjność, odpowiedzialność...

Proponowałabym dla potencjalnych uczestników chociażby testy predyspozycji-umiejętność poradzenia sobie w danej sytuacji-inicjacja scenki z typowego życia harcerskiego zastępu.

Może to nieco opóźnić procedurę naboru natomiast powinno zmniejszyć ryzyko co do błędnej selekcji uczestników.

## **8. Kursowy duch**

Należy zadbać o to, żeby podczas kursu dało się odczuć ducha każdego z zastępów. Zasady panowania ducha kursowego są podobne do tych które panują w normalnym zastępie. Chyba warto pozostawić kursantom tworzenie tego ducha...wtedy będą z nim bardziej zintegrowani, będą go rozumieć i będą chcieli go pielęgnować. Nie jest tu mowa o całkowitym pozbawieniu ich opieki, należy ich oczywiście odpowiednio pokierować.

## **9. Przykładowe Konspekty i tym samym tematy zajęć:**

Należy pamiętać o konieczności zachowania spójnej i logicznej całości naszych zajęć w poprawnej kolejności, proponuję powszechnie znaną zasadę: od ogółu do szczegółu.

Nasze konspekty powinny być elastyczne, tzn powinny być możliwe do zrealizowania w różnych warunkach między innymi czasowych-gdyż czasem trzeba na przykład skrócić zajęcia.

*Niektóre z konspektów zostały zaczerpnięte ze zbioru konspektów realizowanych na kursie zastępowych w Nowem tego roku organizowanym przez hufiec Świecie-Tuchola.*

*Pomagałam przy jego organizacji i realizacji.*

### **1. Poznajmy się. Obrzędowość**

#### **Zamierzenia:**

Po zajęciach:

- uczestnicy kursu lepiej się poznają ze sobą
- będą umieli stworzyć obrzędowość w swoim przyszłym zastępie

#### **Materialy:**

- Szary papier – po arkuszu na zastęp, plus 2
- Marker – sztuka na zastęp

#### **Czas:**

- 1 godzina

#### **Plan zajęć:**

1. Prowadzący przedstawia się. Wszystko co chce o sobie powiedzieć przedstawia w postaci rebusa.(3,4min)
2. Zapoznanie – karteczki z narysowanymi ludzikami, każda z części ciała oznacza inną rzecz: umysł, zainteresowania, kuchnia, kolory, imię... uczestnicy zabawy mają za zadanie znaleźć jak najwięcej cech wspólnych z innymi osobami. Później dzielimy się wynikami mówiąc np.: razem ze mną jazdą na łyżwach interesuje się Michał, Rysiek i Ola. (10min)
3. Burza mózgów- „jakie kolory przychodzą Wam w tej chwili na myśl? Jakie kojarzą się Wam z otaczającymi Cię ludźmi? Jakie kojarzą CI się z tym kursem?”. Wybór jednego koloru wiodącego - głosowanie. (5min)
4. Wszystko co Wam przychodzi na myśl gdy myślicie na np. zielono? Każdy z uczestników wypowiada się po kolei w kręgu. (5min)
5. Prowadzący mówi że w harcówce pochowane są wiadomości które wspólnie utworzą im ważną wskazówkę do dalszych działań. Ta złożona w całość informacja będzie definicją „obrzędu, obrzędowości”. Prowadzący wyjaśnia swoimi słowami ten termin(opowiadka o zastępie, duchu zastępu...), podaje pewne przykłady. Zwraca uwagę uczestników na pojemność terminu obrzędowość- które może się objawiać ubiorem, zwyczajami, piosenkami, terminami spotkań, specyficznymi elementami pracy w zastępie...itd. (10min)

6. Po „uszko do uszka” i „rączka do rączki” kursanci są podzieleni na 2 grupy. W takich grupach wymyślają obrzędy realne do zastosowania w trakcie kursu.(20min)
7. Wspólny wybór elementów z propozycji obu grup. (10min)
8. Zadanie do wykonania po zajęciach – wykonanie jednej dużej planszy z obrzędami, aby wszyscy mogli się z nimi zapoznać i je stosować.

## **2. Zastępowy jako lider. Prawa i obowiązki**

**Zamierzenia:** Po zajęciach uczestnik będzie:

- umiał określić wzór osobowy zastępowego
- potrafił określić prawa i obowiązki zastępowego
- potrafił określić rolę zastępowego w pracy zastępu

### **Materialy:**

- Kartki A4
- Pisaki, flamastry, kartki A3 lub większe
- Kartki z napisanymi sokiem z cytryny słowami prawo i obowiązek
- Około 15 rysunków zastępowego
- Słownik języka polskiego
- Karteczki z prawami i obowiązkami zastępowego

### **Czas:**

- 1,5 h

### **Plan zajęć:**

1. Przywitanie – każdy mówi coś o sobie – metoda zwijania papieru toaletowego 5 min.
2. Ćwiczenie – układanie definicji słowa prawo i obowiązek – uczestnicy dobierają się w pary. Ich zadaniem jest opalić otrzymane kartki i odczytać słowo. Następnie ułożyć definicję. Potem dobierają się w 4 i układają wspólną. Analogicznie 8. Przedstawiają wypracowaną definicję i porównujemy z zapisem w słowniku języka polskiego. 16 min.
3. Rozsypanka – Podział na dwie grupy każda grupa ma za zadanie dopasować karteczki z prawami i obowiązkami zastępowego do odpowiednio prawa i obowiązku 10 min.
4. Ćwiczenie - Prowadzący zbiorę (drużynowy) ustawia wszystkich w szeregu i informuje, że za chwilę rozpocznie się przegląd mundurowy i teraz mają jeszcze chwilę aby poprawić umundurowanie. Za chwilę zostają postawieni na baczność. (Przeglądu ma dokonać wcześniej przygotowany do ćwiczenia przyboczny - umundurowany nieregulaminowo, z brakującym guzikiem, krzywo zawiązaną chustą, obwisłym pasem itp.) Podczas przeglądu przyboczny "czepia" się uczestników, każe im poprawiać chusty, pasy, wymądrza się itp. Po przeglądzie

każdy uczestnik siada i notuje na kartce jak się czuł i dlaczego. Rozmawiamy chwilę o odczuciach, wyciągamy wnioski - nie można wymagać od swoich harcerzy czegoś, czego sam zastępowy nie przestrzega, ważna jest forma w jakiej zwracamy komuś uwagę itd. 15 min.

5. Każdy zastanawia się przez chwilę i zapisuje na kartce osoby które są dla niego autorytetem i dlaczego. Czyje postępowanie chciałby naśladować, czyje poglądy wydają się wzorem. Mogą to być różne osoby, np. jedna jest autorytetem pod względem naukowym, inna pod względem stosunku do ludzi. Mogą to być bliscy znajomi lub osoby znane mediów czy literatury. Gdy już wszyscy są gotowi, niech każdy powie kilka słów o swoim wyborze pozostałym. Niech jedna osoba zapisuje na dużej kartce papieru cechy, które pojawiają się w opisach osób będących autorytetami (np. ma dużą wiedzę, jest uprzejmy, ładnie się ubiera, mówi prawdę itp. Gdy już powstanie lista, spróbujcie dopasować każdą z cech do zastępowego - mistrza, wodza, przyjaciela. Czy jest mu ona potrzebna do budowania autorytetu i dlaczego (np. ładnie się ubiera - może dotyczyć regulaminowego umundurowania, czystego. Ważne, bo w ten sposób i jego harcerze będą szanować mundur i prawidłowo go nosić.) Dopiszcie na koniec te cechy, które uważacie, że zastępowy posiadać powinien. Posiłkujcie się swoimi notatkami z ćwiczeń. Na zakończenie każdy uczestnik dostaje wyciętą z papieru postać. Wpisuje w tą postać cechy zastępowego mistrza i wkleja postać do swojego notatnika zastępowego. Z cech zapisanych wybiera jedną dla której od teraz będzie ćwiczył swój charakter i wolę. Na znak tego postanowienia drużynowy wręcza każdemu mały kamyczek, który będzie symbolem walki ze słabościami i stawania się wodzem, mistrzem i przyjacielem. 20 min.
6. Ćwiczenie - Grupa staje w szeregu tyłem i w pewnej w odległości od ściany, muru (2-3 kroki). Stojący mocno łapią się za ręce. W odległości 7-10 m od grupy staje jedna osoba. Prowadzący zawiązuje jej oczy, stawia przodem do grupy stojącej pod ścianą. Na komendę osoba z zawiązanymi oczami biegnie w kierunku grupy. Stara się robić to jak najszybciej. Zadaniem grupy jest zatrzymanie bezpieczne osoby biegnącej, tak aby nie wpadła na ścianę. Próbować biegu może każdy z ćwiczących. Po ćwiczeniu każdy na swojej kartce dopisuje o wrażeniach jakich doznał. Oraz dopisuje kilka kojarzących mu się wyrazów do pojęcia ZAUFANIE. 20 min.
7. Podsumowanie zajęć – co mi się podobało a co nie 4 min.

### **3. Zasady dobrej zbiórki, konspekt zbiórki, bank pomysłów**

#### Zamierzenia:

- umiał zaplanować, przeprowadzić zbiórkę drużyny harcerskiej
- znał zasady i elementy dobrej zbiórki oraz dostrzegł zalety ich stosowania
- umiał sporządzić konspekt zbiórki oraz potrafił go zrealizować i podsumować

Czas trwania: ok. 3,5 godzin



Materiały: świeczka, zapalniczka, wzór orgiami, duża kartka, marker, gitara, śpiewnik, karteczki, śpiwór, nożyczki kilka sztuk, fotografia, kserówki

Przebieg zajęć:

- 1) Zostawienie każdemu kursantowi karteczki ( na pryczy) z informacją o miejscu i czasie naszych zajęć, wyszczególnienie rzeczy potrzebnych do wzięcia.
- 2) Obrzędowe rozpoczęcie zbiórki ( prowadzący przekazuje ogień na zapalniczkę, i zapalniczka od zapalniczki ... aż ogień zatoczy koło, osoba po prawej stronie prowadzącego zapala świeczkę, która pali się do końca zbiórki) (3min)
- 3) Sprawdzenie obecności. Każdy ma położyć na kupkę to co pomoże go rozpoznać, prowadzący próbuje zgadnąć właścicieli przedmiotów ,sprawdzając tym samym obecność.(10min)
- 4) Musztra: meldowanie się, tworzenie 2ójek.(8min)
- 5) Sprawdzenie czy uczestnicy mają wszystkie rzeczy które mieli ze sobą zabrać na zajęcia.(3min)
- 6) Burza mózgów; „podaj dowolne przedmioty, przyrzady, rzeczy” np. dzbanek, szczoteczka, gazeta wyborcza, materac, latawiec”, a następnie każdy uczestnik ma wymyślić na bazie tej rzeczy ciekawy temat, formę zbiórki, a później przedstawia go grupie. Prowadzący omawia efekty, zwraca uwagę na szerokie możliwości przy wyborze tematu zbiórki zachowując przy tym realizację zasady celowości zbiórki. (20min)
- 7) Odszukanie ukrytych karteczek, które wspólnie pozwolą odczytać uczestnikom temat zbiórki: „Sprawdź się☺”-będzie napisany rebusem(6min)
- 8) Gawęda :banknot .”Kursanci nie martwcie się o wyniki zadań bo one i tak nie świadczą o Waszej prawdziwej wartości☺”(5min)
- 9) Harce: przerywnikami będą 2 żywe wybrane przez uczestników piosenki+ 1 nowa nieznana uczestnikom, i zabawy takie jak: owocki, 4 kąty, zabawa ze śpiworem, historyjka zawijana w wachlarz
  - kto szybciej wytnie gwiazdkę z kartki papieru mając ręce za plecami
  - zadanie na spostrzegawczość: kto szybciej odnajdzie po kolei wszystkie cyferki rozrzucone na kartce, zagwozdką jest tu fakt że 4 jest narysowana przez całą kartkę i wygląda jakby dzieliła kartkę na tabelki
  - powiedz „kogo kochasz?”, uczestnicy zazwyczaj b się krępują, a chodzi tu o to żeby powieli po prostu „kogo kochasz”
  - kto szybciej przygotowuje coś do jedzenia
  - kto szybciej złoży orgiami według wzoru
  - kto szybciej rozwiąże zagadkę intelektualną
  - kto szybciej rozszyfruje wiadomość

- kto szybciej ułoży krzyżówkę o tematyce harcerskiej z hasłem DRUŻYNA
- kto szybciej rozpozna kto jest na zdjęciu (odsłaniane etapami)
- kto wymyśli najwięcej wyrazów ze słowa „truskawka” w ciągu 5 minut ( 1 godzina 15minut)

10) Prezentacja multimedialna z zasadami dobrej i formami pracy stosowanymi w czasie zbiórek. (15min)

11) Podsumowanie zbiórki „Sprawdź się” pod kątem zasad dobrej zbiórki. Itd.. Na dużej kartce są wypisane zasady dobrej zbiórki a uczestnicy starają się wskazać w którym momencie zbiórki zostały one wykonane(10min)

12) Jak pisać konspekt szczegółowy/ogólny, mini? Uczestnicy piszą mini konspekty na tematy zadane przez sąsiada. (20min)

13)Bank pomysłów. Każdy z uczestników pisze na kartce jakiś przedmiot, następnie kartki wrzucane są do jednego pojemnika. Każdy z uczestników losuje kartkę, i ma za zadanie wymyślić do niej element, lub temat zbiórki.

14) Rozdanie materiałów uczestnikom.(1min)

15) Zawiązanie kręgu, puszczenie iskiej, grupowe gaszenie świeczki, „Bratnie słowo...”, oficjalne zakończenie zajęć-zbiórki.(3min)

16) Uczestnicy rysują na karteczkach hamburgery i podsumowują zbiórkę na zasadzie krótkich odp na pytania: 1- co mi się podobało, 2- co mi się nie podobało, 3- co jeszcze mi się podobało.

#### **4. Plan pracy zastępu. Planowanie pracy**

**Zamierzenia:** Po zajęciach uczestnik będzie:

- umiał napisać plan pracy zastępu
- potrafił określić elementy składające się na plan pracy zastępu

#### **Materialy:**

- Kartki A4
- Pisaki, flamastry, kartki A3 lub większe
- Arkusz z planem miasta do ćwiczenia napad na bank
- 3 skrzynki z napisem plan pracy zastępu oraz woreczki z piaskiem z napisami (elementy planu pracy zastępu (również fikcyjne))
- Schemat planowania pracy

#### **Czas:**

- 1,5 h

### **Plan zajęć:**

1. Przywitanie – każdy mówi czy miał doczynienia z planem pracy zastępu jeżeli tak w jakiej formie 5 min.

2. Wykład – omówienie schematu planowania pracy. Kursanci z pomocą prowadzącego wypracowują elementy składowe owego schematu. (analiza sytuacji, cele, zamierzenia, zadania, harmonogram, ocena i wnioski) 25 min.

3. Przerywnik 5 min.

4. Ćwiczenie – kursanci zostają podzieleni na 3 grupy każda z grupa na podstawie wcześniej przygotowanego planu miasta planuje napad na bank z uwzględnieniem wszystkich elementów składających się na planowanie pracy 25 min.

5. Przerywnik 5 min.

6. Ćwiczenie – Podział na 3 grupy. Każda z grup otrzymuje skrzynkę z napisem plan pracy zastępu wraz z woreczkami z elementami składowymi planu pracy zastępu (np. plan pracy drużyny, program stopni i sprawności itp.) oraz woreczki z fikcyjnymi rzeczami. Zadaniem każdej z grup jest włożenie do skrzynki odpowiednich woreczków. Następnie podsumowujemy ćwiczenie i dyskutujemy czy dobrze powkładaliśmy woreczki. 20 min.

7. Podsumowanie zajęć – metoda kciuka 5 min.

### **5. Umiejętności interpersonalne.**

**Zamierzenia:** Po zajęciach:

- uczestnicy kursu wiedzą czym są umiejętności interpersonalne
- umieją wykorzystać nowo zdobytą wiedzę

**Materialy:**

- Szary papier x3
- Marker

**Czas:**

- 2 godziny

**Plan zajęć:**

1. Prowadzący wydaje kilkanaście poleceń kursantów, wprowadzając zamieszanie i chaos. Za chwilę oświadcza: że był to tylko żart i na tych zajęciach postaramy się takich sytuacji unikać.(5min)

2. Uczestnicy siedzą w kręgu. Prowadzący głuchym telefonem podaje jakąś wiadomość. Ze względu na trudne słowa użyte w tej wiadomości po zatoczeniu kręgu informacja ulega przekształceniu. Tłumaczymy kursantom, że tak może być np. gdy powiadamy członków naszych zastępów o zbiórce, jedni przyjdą tam gdzie trzeba, inni natomiast będą czekać w innym miejscu-pomocna sieć alarmowa. (6min)
3. Uczestnicy zostają podzieleni na dwójki (karteczki z nazwami zwierzątek, łączą się słysząc podobne odgłosy). Jedna osoba z pary dostaje rysunek złożony z figur geometrycznych (druga osoba nie widzi rysunku!!!), drugiej osobie zawiązują się oczy. Pierwsza osoba teraz stara się opisać rysunek jak najdokładniej 2 osobie, która odtwarza to co usłyszy na czystej kartce papieru(2osoba może zadawać dodatkowo pytania, z tym że pierwsza osoba może na nie odpowiadać tylko tak i nie). Rozmawiamy z kursantami, pytamy o ich odczucia podczas ćwiczenia np. "Która rola była trudniejsza?. Co przeszkadzało?, Co nas irytowało? Co można byłoby ulepszyć?". Pokazując kursantom ich prace tłumaczymy, że rysunki mogą przypominać wykonanie naszych poleceń przez podopiecznych gdy nie będziemy mówić jasno i zrozumiale. Pokazujemy schemat komunikacji (nadawca-kodowanie informacji, zakłócenia, dekodowanie-odbiorca, informacja zwrotna). Przedstawiamy uczestnikom rysunki przedstawiające 3 bariery dobrej komunikacji: fizyczne, semantyczne, psychologiczne. (30min)
4. Komunikacja werbalna: - umiejętność słuchania, umiejętność mówienia, wystąpienia publiczne, prowadzenie rozmów i negocjacji, umiejętność rozmowy.  
Komunikacja niewerbalna: -gesty, zachowania wzrokowe, strój, twarz, sylwetka, wzrost.  
Mechanizm uczestnictwa w organizacji: oparte na wymianie, na kalkulacji, na lęku, na lojalności. (10min)

Teraz sprawdzimy jak radzą sobie w życiu nasi kursanci. Dzielimy kurs na 3 grupy po 4 osoby. Kursanci dostaną do odegrania konkretne scenki(każda grupa 2 do odegrania, czyli w sumie 6 scenek z najczęściej pojawiającymi się na zbiórkach problemowymi sytuacjami: np. ekstremalna gaduła, spotkanie po wakacjach, grupa zróżnicowana wiekowo... ), gdzie każdy będzie miał dokładnie opisana swoją rolę. Reszta nagradza różnymi okrzykami i płasami. Zgadujemy kto był zastępowym. (40min)

5. Każda grupa dostaje do wypełnienia tabelki do wypełnienia: z jaką grupą mamy do czynienia, co może się stać, działania prowadzącego: prewencyjne, po zaistnieniu sytuacji. Wspólne podsumowanie wypracowanych rozwiązań. (20min)
6. Rady nie od parady: Jak utrzymać kontrolę nad spotkaniem, jak sobie radzić z trudnymi uczestnikami. ( 10min)

Czas trwania: około 2 godzin

## Załącznik 1

Jak utrzymać kontrolę nad spotkaniem

1. Określ cel spotkania
  2. Przedstaw program spotkania
  3. Określ przewidywany czas spotkania
  4. Wyznacz miejsce na zadawanie pytań.
  5. Przypominaj o celu w trakcie spotkania
  6. Wyjaśniaj cel każdego działania
  7. Powołuj się na program spotkania
  8. Koncentruj się na rozwiązaniach a nie na problemach.
  9. Ustal potrzebne podczas spotkania procedury.
  10. Przestrzegaj ustalonych przez siebie procedur.
  11. Przypominaj, ile zostało czasu.
  12. Powstrzymuj gaduły, zachęcaj milczących.
- Pomocne – spisanie kontraktu z grupą

## Załącznik 2

Radzenie sobie z trudnymi uczestnikami

1. Spokój i opanowanie emocji!!!!
2. Humor – rozładuje napięcie.
4. Zastosowanie zasady wzajemności
5. Zdecydowana prośba o ciszę.
6. Zdecydowana prośba o spokój.
7. Przydzielenie określonego zadania.
8. Przypomnienie ustalonych zasad.
9. Przypomnienie celów spotkania.
10. Zwrócenie uwagi na upływający czas.
11. Ostatecznie zrobienie przerwy i zwrócenie uwagi „w cztery oczy”
12. Taktowne wyproszenie z zajęć

POMOCNE:

Liczenie do 10ciu☺

Stosowanie sformułowań:

- szanuje Twój punkt widzenia, ale pozwolisz, że zostanę przy moim
- z Twojego punktu widzenia to faktycznie może tak wyglądać, ale pozwól, że przedstawię wszystkie moje argumenty
  - czy dobrze rozumiem, że chodzi Tobie o...
  - pozwól, że tą sprawą zajmiemy się na spotkaniu poświęconemu sygnalizowanemu przez Ciebie problemowi, przypominam, że tematem naszego spotkania jest...

### **6. Dokumentacja zastępu.**

Zamierzenia: Kursanci wiedzą co wchodzi w skład dokumentacji zastępu, wiedzą w jaki sposób dokumentować pracę zastępu

Czas trwania: ok 1 godz

Materiały: dokumentacja jakiegoś działającego zastępu, karteczki z nazwami dokumentów

1. Kursanci losują karteczki z nazwą 1 dokumentu. Dokumenty dzielą kursantów na grupy. Zadaniem każdej grupy jest zastanowić się : co to jest, jak można to zrobić...(20min)

2. Konfrontacja z rzeczywistością- pokazanie kursantom przyniesionych dokumentów, omawianie każdego z nich w oparciu o wyniki burzy mózgów w każdej z grup.(40min)

Dokumenty te to:

- plan pracy zastępu
- lista członków zastępu i ich dane
- lista obecności na zbiórkach
- kronika zastępu
- lista opłaconych składek
- konspekty zbiórek
- sieć alarmowa

## **7. Zadanie zespołowe**

Zamierzenia:

- potrafił zaplanować zadanie zespołowe i pokierować jego realizacją

Czas trwania: ok. 1 godziny 15min

Materiały: materiały do rozdania, sznurek, duża kartka papieru, marker,

Przebieg zajęć

(zajęcia w terenie)

1. Prowadzący pyta kursantów czy wiedzą czym jest zadanie zespołowe.. Koryguje ich wypowiedzi, na dużej kartce zapisuje w czym mieli raje a w czym się mylili. Później pokazuje na kartce najważniejsze punkty. (5min)
2. Podział na 2 grupy, związanie nóg i rąk uczestnikom stojącym w rzędku. Konkurs która grupa pokona wyznaczona trasę w krótszym czasie (10min)
3. Dogrywka w postaci gry „przejsie przez strumyk”, uczestnicy muszą się dostać z jednego „brzegu” na 2 tylko przy wykorzystaniu kartek które dostali od prowadzącego. Kartek jest o połowe mniej niż uczestników.(5min)
4. Prowadzący tłumaczy związek przeprowadzonych gier z zadaniem zespołowym bo np. musieli ustalić kto dowodzi, reszta musiała się zsynchronizować z prowadzącymi, następowała dalsza część przepływu informacji do grupy (5min)

5. Prowadzący tłumaczy, że każde zadanie można podzielić na 3 części: przygotowanie, wykonanie i podsumowanie. Uczestnicy widzą na kartce rysunki obrazujące części. (5min)
6. Ad wykonanie, podział na 3,4 grupy. Każda grupa losuje zadanie np. remont harcówki która ma wykonać teoretycznie-podzielić zadania na mniejsze zadania , czynności, rozpisać kto jest za każdą z nich odpowiedzialny itd. Grupy opowiadają to co napisały tak jakby sytuacja miała miejsce dodając swoje komentarze.(20min)
7. Wspólne podsumowanie zadań. Cechy dobrego podsumowania. (10min)
8. Podział na 2 grupy, próba zsynchronizowania śpiewu:”Raz do sułtana przyszedł bardzo stary żebrak..”(10min)Rozdanie materiałów.(1min)

### **8. System zastępowych, funkcje w zastępie, zastępowy a Rada Drużyny.**

**Zamierzenia:** Po zajęciach uczestnik będzie:

- rozumiał rolę zastępu w wychowaniu
- umiał zorganizować pracę zastępu
- znał rolę zastępowego w planowaniu pracy zastępu harcerskiego (wiodąca, samodzielna rola)

**Materialy:**

- Szary papier – po arkuszu na zastęp
- Marker – sztuka na zastęp
- Arkusze do ewaluacji

**Czas:**

- 1,5h

**Plan zajęć:**

Pląs,zabawa	5min
Zastępy kursowe otrzymują zadanie stworzenia definicji „zastępu” oraz przykładowych funkcji jakie mogą pełnić jego członkowie, każdy zastęp pokazuje scenkę z życia zastępu gdzie wykorzystane zostaną wszystkie funkcje w zastępie.	35min
Pląs, zabawa	5min
Przedstawienie definicji przez poszczególne zastępy	5min

Dyskusja na temat znaczenia zastępów w drużynie, ich roli oraz funkcji zastępowego	20min
Zastęp zastępowych, rada drużyny – jak może pracować? -kilka przykładowych rad drużyny-każdy zastęp po kolei pokazuje jak umiałby sobie poradzić obradując na radzie drużyny	35min
Podsumowanie	10min

### **9. Regulamin musztry , mundurów, odznaki oznak, struktura ZHP.**

**Zamierzenia:** Po zajęciach uczestnik będzie:

- znał podstawowe przepisy wynikające z regulaminów „mundurowych”
- potrafi stosować zasady musztry i ceremoniału harcerskiego w pracy drużyny
- znał strukturę ZHP

**Materiały:**

- obowiązujący regulamin musztry i umundurowania (najlepiej w formie multimedialnej)
- komputer
- mundury harcerzy
- sznury wielu funkcji (czym więcej i różnorodniejszych, tym lepiej)

**Czas:**

- 2 godziny.

**Plan zajęć:**

1. Przywitanie – zajęcia zaczynają się od musztry, gdzie prowadzący zaprezentują podstawowe komendy, postawy, skorygują błędy kursantów, jednak każdy z nich będzie mógł poprowadzić musztrę 25 min.
2. Zabawa- kursanci dostają trzy minuty na przejrzanie swego umundurowania i ewentualne poprawki, następnie prowadzący zaczyna pytać, czy ”to i to” na mundurze jest poprawne i zgodne z regulaminem, jednak nie wskazuje, u kogo występuje ten błąd, czeka, aż osobnik sam to spostrzeże. W razie pewnych niejasności i niedomówień, lub niewiedzy kursantów prowadzący przytacza adekwatne fragmenty regulaminu. 17 min.
3. Przerywnik ruchowy - 10 min.
4. Zabawa- każdy dostaje sznur, przypina go sobie do munduru, próbuje rozpoznać, „jaką funkcję teraz pełni” 20 min.



5. Prezentacja – zapoznanie kursantów z regulaminem odznak i oznaczeń w ZHP 15 min.
6. Praca w grupach – podział na 2 grupy. Każda z grup ma za zadanie umieścić do załączonego schematu elementy struktury ZHP. Podsumowanie pracy w grupach 13 min.
7. Podsumowanie zajęć- zajęcia kończą się poprawną musztrą poprawnie umundurowanych harcerzy. 20 min.

## **10. System nagród i kar.**

### **Zamierzenia:**

Uczestnik po zajęciach będzie

- umiał oddziaływać pozytywnie na harcerzy
- umiał radzić sobie w trudnych sytuacjach
- potrafił motywować członków zastępu do dalszej pracy
- rozumiał wychowawcze znaczenie nagród i kar

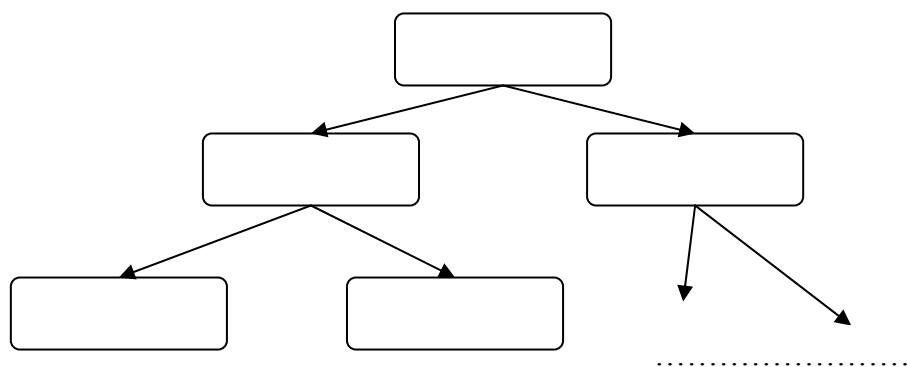
**Metody:** praca w grupach, dyskusja

**Materiały:** duże arkusze papieru, kartki A4, markery, małe karteczki samoprzylepne, taśma

**Czas trwania:** 1-1,5 godz.

### **Przebieg zajęć:**

1. Wprowadzenie do tematyki zajęć (5min)
2. Na małych karteczkach każdy wypisuje po 3 nagrody i 3 kary a następnie przykleja je w odpowiednim miejscu na plakacie. (10min)
3. Omówienie wywieszonych przykładów i ewentualne wyeliminowanie złych (5min)
4. Zabawa ruchowa „Bestia” zespoły 3 osobowe tworzą jeden „organizm” i wspólnie wykonują polecenia prowadzącego, np. bestia dotyka ziemi trzema kończynami, bestia śpi itd... Bestie grają na czas i zdobywają punkty. (10min)
5. Na dużym arkuszu znajduje się diagram, którego gałęzie przechodzimy dokonując wspólnych wyborów na zasadzie krótkiej dyskusji. W sytuacjach spornych decyduje większość głosów. Możliwości do wyboru zakryte są karteczkami by nie można już na początku ćwiczenia przewidzieć finału. Odkrywamy tylko poziom przy którym dokonujemy aktualnie wyboru. W końcowym efekcie odkrywamy jedną całą gałąź „drzewka”. Prowadzący przedstawia pozostałe, nie odkryte możliwości i oceniamy trafność naszych wyborów. (15min)



6. Pytania uczestników, przedstawienie sytuacji konkretnych i omówienie ich. (15min)

Podsumowanie zajęć poprzez odczytanie wszystkich wypracowanych materiałów. (5min)



